

**Aposel Pol bung xailong tela
mala rangua Kristo Lipuxindi
duwa long sabangga Épasas.
Tauxu xailongga li ba,
Épasas**

Namua Pol Bung Mala Na Epasasdi

Pol bung xailongga li bungina wa salak yabania (3:1, 4:1), saking sina na Tikikas. Baing Tikikas xap mala rangua Epasas lipu hatuminga haringinamdi (6:21-22).

Pol bung bu hauli lipu hatuminga haringinamdi daxabia ba Urana kubolung atin dimoti sabanga baru, xaung Urana hatuminganoa aningona baru mana lipu titiamdi. Xailonga hataing luwa. Muga (Hataina 1-3), Pol hatanga Urana hatuminganoa bing soxi Yesu Kristo bu xap muli Yudadi xaung Yuda Tegumdi. Soxi bu lipu longgalo ditaga rangua Kristo bu disok bakbak taininau. Bila balau sahi gangaminga muga wa liwe mana Yudadi xaung Yuda Tegumdi. Xailong hataing luwa bing Pol haringia hatuminga ba lipu sabungamdi bing duwa hatuminga taininau xaung diraxata bu duwa bila ba.

Mana xailongga li Pol ting haruanga tuwa bila li. Sabunga bila sangga, saing Kristo wa toxonoa (1:23, 4:15-16). Sabunga bila Urana Numanoa,

saing Kristo wa tuxang mugamugangama (2:20-22). Kristo baba sabungua bila luba baba haininoa (5:25-32).

Epasas long sabanga yayam. Bungina Pol Sailas tang dahaxa mauli dibaxanga ulek xaiyua, disok Epasas saing duwa la ba. Kimuya Pol wa la ba niani tuwa. Baing kimuya mana alaba, bungina Pol wa salak yabania muga, bung xailongga li. Bung xailonginoa bila niani AD 60.

Haruanga Tuandi

- Haruanga mugamugangam (1:1-2)
- Hatanga ba taxap yabaroa rangua Kristo baru (1:3-14)
- Sabu ba daxap xabianga mana Urana xaung haringinganoa (1:15-23)
- Xabinga muli daxanganoa (2:1-10)
- Lipu hatuminga haringinamdi duwa taininau, heku Yudadi kimbo Yuda Tegumdi (2:11-22)
- Urana xabiangang maringina xaung Kristo kubolung murungam sibunoa (*Hataina 3*)
- Daxanga mana talibu Urana murunganoa (4:1-6:20)
- Haruanga kimuam (6:21-24)

Haruanga Mugamugangam

¹ Nga Pol, Kristo Yesu aposelinoa namua na Urana mogu nga bila ba mana ing murunganoa.

Ngasina xailongga li nang Urana lipuxing maringindi duwa long sabangga Epasas, ang lipuadi ataga rangua Kristo, asu sibuna mana.

² Ngasabu ba Urana Tibura xaung Toxoratamona Yesu Kristo tang atiding dimoti mang xaung ba tang dilibu gamoimdi duwa mosiu.

Tataga Rangua Kristo Taxap Urana Guxamingandi

³ Taiti Urana yanoa! Ina Toxoratamona kiria Yesu Kristo Tibuna. Sina guxama nakira xaung axamang long xaiyam longgalo dahauli aningoradi, namua na tataga rangua Kristo. ⁴ Muga mana titi soginganoa, mogu kira ba tataga rangua Kristo bu tawa maringing sibuna xaung taxola mana mauxanganoa maxania. Murung sibuna makira, ⁵ binabu hau hatuminganoa mugau sibuna ba bagula xapkuti kira ba tawa garang sibundi mana Yesu Kristo oxatanoa. Libu bila ba namua na libu ina yaha xaung muruna ba libu. ⁶ Binabu taiti Urana yanoa mana kubolung atin dimoti makira bila ba. Kuboluna ba hatanga ralanoa, saing kubolunoa taxap olang namua na tataga rangua Garanoa murung sibuna mana ba. ⁷ Tataga rangua, binabu Urana gim haxuyangaroa Garanoa sibinia, saing yunga kubolura diandi sanga mana kubolung xai sibuna atin dimoti ba. ⁸ Kubolunoa ba matu sibuna makira laing tabaxagi mana, alaba gabu xabiangang xai xangxana. ⁹ Hau hatuminganoa muga mana baraxinta bo ba libu Kristo oxatania. Muga hatuminganoa wa hisangia, ne kimuya yaha ba hatanga masok nakira. ¹⁰ Baing kimuya bungina xaidapkadi mogudi disup bagula libu hatuminganoa aningong sibuna. Bagula xap

axamang longgalo duwa long xaiya xaung titia dima digugunia hawa mana Kristo rimanoa.

¹¹ Bungingbunginalo Urana libu axamang longgalo disu mana murunganoa. Binabu su mana hatuminganoa saing moguam Yudadi ba am gataga rangua Kristo, namua na hau hatuminganoa muga mam bila ba. ¹² Maluxu'm bakbak longgalo, am Yudadi am gata ragunga mana Kristo muga. Binabu moguam bu am gaiti yanoa mana haringinganoa xaung ralanoa. ¹³ Baing ang Yuda Tegumdi xauna ataga rangua Kristo bungina alungu haruanga maxunama ba, ulek xaiya ba baxanga Urana xapkang muli ba. Baing bungina ahatum haringina mana Kristo ba, Urana moguam mogungia hatanga ba ang lipuxindi. Mogunga ba Aningonoa naga, hau haruangua ba sina nakira. ¹⁴ Aningonoa bila yahanga hataing tela Urana sina nakira, hau haruangua mana guxamdi Urana bagula sinadi nakira kimuya. Bagula wa rangua kira tawa iniadi laing taxp guxamdi. Libu bila ba bu taiti yanoa mana haringinganoa xaung ralanoa.

Pol Sabu Na Urana Mana Epasasdi

¹⁵ Mana namua baguba, xaung mana namua ngalungu ba ahatum haringina mana Toxoratomona Yesu xaung muruim sibuna mana Urana lipuxing longgalo, ¹⁶ ngasabusabu na Urana mang. Ngasup mana kubolua ba te, ngaharua xai sibuna mang mala rangua bungina ngahatumiang muli mana sabungagudi. ¹⁷ Urana ina Toxoratomona kiria Yesu Kristo

Urana inia, ina Tibura ralang sabanggam. Axamanoa ngaxusunga xusunga mana bing bagula libu Aningonoa libuang awa lipu xabianga maringinamdi, xaung ba Aningonoa bagula hatanga Urana masok mang bu axabia xai sibuna. ¹⁸ Xauna, ngaxusunga ba xaxa hatumingaimdi bu axabia axadi kira lipu hatuminga haringinamdi tata ragunga manadi, namua na wagi kira. Baing ngasabu ba bagula axabia Urana bagula sina guxam xai sibundi na lipuxing maringindi baru, bungina taxap axamandi kimuya. ¹⁹ Baing ngaxusunga ba bagula axabia ba Urana haringinga sabanga waxata ba hauli kira ba tahatum haringina. Haringinga ba dali haringinga longgalo. Bila haringinga sabanga ²⁰ Urana hatanga bungina iti Kristo mesa mana matiyua, saing ta marung rimang rimamo rubinia long xaiya. ²¹ La ba wa etua sibuna mana Urana uleginamdi xaung aningoningodi ding haringingading xaung yading sabanga. Ne ing ganina yaya sabanga, saing sabanga sibuna bunging hatatam ing ganina te, ne bunging kimuama xauna. ²² Baing Urana ta axamandi hawa mana, saing mogu ba wa toxona mana axamang longgalo bu hauli sabungua. ²³ Sabungua Kristo sangganoa. Baxagi mana lipuxindi xaung ing sibuna. Baxagi sibuna mana axamang longgalo.

2

Kira Lipu Matiandi Taxap Walingua Rangua Kristo

1 Ne ang ba, muga awa lipu matiandi, kuboluim diandi dilibuang awa bila ba. 2 Mana bungina baguba asu mana kubolu diandi, lipu titiamdi daxangadinga naga. Asu mana yanama wa etua mana aningoningo haringindi duwa etua mana titia li. Aningoningo naga hatata waxata maluxu'm lipu dudunamdi. 3 Muga kira longgalo tarung liwe manadi, tasu mana hatuminga mugangua. Baing tayunga sangga murunganoa ba xai kira. Tawa bila lipu teladi, tawa lipu kubolu dianamdi naga diragu Urana at- ing salianoa. 4 Ning Urana kubolung usingangam tubu buk, saing murungang sibuna makira bing sabanga sibuna, 5 binabu libu tagamata muli rangua Kristo, heku tawa lipu matiandi mana kubolura diandi. Namua Urana xapkang muli bing atin dimoti mang baing! 6 Baing iti kira muli rangua Kristo, saing ta kira tarung rangua long xaiya, namua na tataga rangua Kristo Yesu. 7 Libu bila ba bu mana xaidapkadi dima yu sanga ba hatanga ba kubolung atin dimoti buk. Kubolung atin dimoti ba sok sabasabia bungina libu kubolu xai sibuna nakira mana Kristo Yesu oxatanoa. 8 Namua na Urana atin dimoti mang, saing mana namua ba xapkang muli, namua na ahatum haringina. Alaba ma ranguang te. Yahangua baing. Urana sina nang olang. 9 Sok mana oxataima te, nam lipu tela hasua. 10 Namua na kira Urana rimang babundi. Tong- tongia kira hauna mana Kristo Yesu oxatanoa, bu talibu oxata xaidi Urana xauxaudi muga bu talibudi.

Tawa Bakbak Taininau Hawa Mana Kristo

¹¹ Ahatumia walingaim mugangua. Awa Yuda Teguamdi bungina bauimdi dahayauang. Yudadi ditatuang duxuang ba “lipu sangga xuxungang teguamdi”, ne kubolua ba lipudi dilibu rimadingia, saing xugia sanggadingdi ing ganina. ¹² Ne ahatum muli to, muga awa halianga mana Kristo mana bungina baguba. Ang gawa Isrel bakbagindi te, binabu awa Urana lipuxindi te. Ang gawa lipu long telamdi. Ang gaxabia axadi Urana hau haruangoa manadi rangua lipuxindi te. Ang goxola mana hatumingua ang gata ragunga mana axadi bagula disok kimuya. Awa titia li axabia Urana te. ¹³ Muga awa hasoya mana Urana, ning hatata ataga rangua Kristo Yesu, binabu mana Kristo sibinoa xapkang ma haxek rangua.

¹⁴ Namua na Kristo ing sibuna xap gamogamu mosiama ma rangua kira. Muga gamgaminga bixuama soxautiam Yudadi xaung ang Yuda Teguamdi. Ne xui gamgaminga ba mari, saing libu kira bakbak luwa tasok taininau. ¹⁵ Mana matianoa sahi hanaunaunga tabinangandi xaung bilingandi. Libu bila ba bu taga bakbak luwa bu disok taininau, binabu libudi disok gamogamu mosiu rangua ding. ¹⁶ Taga bakbak luwa ba disok taininau, saing libu Urana atin daxaringa manadi. Libu bila ba mana matianoa xai balingamia, saing bila balau ung mati kubolu bixuama wa liwe manadi. ¹⁷ Ma saing baxanga gamogamu mosiama. Baxanga nang lipu hasoyamdi, saing baxanga nam lipu haxekkamdi. ¹⁸ Taxabia ria baru, namua na

Kristo xaxa daxangua mam Yudadi xaung ang Yuda Tegumdi, ba mana Urana Aningong tain-inau tala rangua Tibura.

¹⁹ Baing ina naga, ang gawa bakbak xan tela muli te. Ang gawa lipu titi telamdi muli te. Tegu. Awa long moxondi rangua Urana lipuxindi xaung awa lipu Urana bakbaginamdi. ²⁰ Ang gawa bila numua Urana tongtongia etua mam aposeldi xaung lipuxing suxunguxungumdi, tam bila tuxadi. Baing Kristo ing sibuna wa siang tuxang mugamugangama bu haringia sibuna numua. ²¹ Baing numa xalingindi digugunia xauna mana bu disok Toxoratamona numang maringinoa. ²² Ang xauna ataga rangua Kristo, binabu ranggang mali xauna bu asok bila numua Urana wa mana bungina Aningonoa rung maluxu mang.

3

Pol Lipu Baxangangama Ila Rangua Yuda Tegumdi

¹ Mana namua ba, nga Pol ngawa lipu salak yabanama, namua na ngatuxu Kristo Yesu oxatanoa bu hauliang Yuda Tegumdi.

² Ngahatum ba bola alungu ba Urana sina oxata li nanga ba ngabaxanga nang kubolung atin dimoti mang. ³ Bila ngabung monga mana xailongigua, Urana ing sibuna hatanga hatumingang hisangama masok manga. ⁴ Baing bungina atiti haruanga li, bing bagula abagu axabia ba Urana sina xabianga nanga mana hatuminga hisangama mana Kristo. ⁵ Hatuminga

hisangamga ba Urana hatanga masok na lipu mugangadi te. Ne hatata Aningonoa hatanga masok na aposelindi xaung lipuxing suxunguxunguam maringindi. ⁶ Hatuminga hisangamga ba bila li: Mana ulek xai daxanganoa, Yuda Teguamdi digugu Isreldi daxap Urana guxaminganoa, ding longgalo duwa sangga hataindi mana sangga taininau, saing ding daxap sinaga mana haruangua Urana hau rangua adi dahatum haringina mana Kristo Yesu.

⁷ Urana mogu nga ba ngaxap ulek xaiya ba mala. Yahanga ba ngaxap rangua Urana namua na atin dimoti manga, saing haringia nga mana yahanga ba. ⁸ Ngawa hawa sibuna mana Urana lipuxing longgalo, ning Urana sina yaya ba nanga bu ngabaxanga ulek xaiyua na Yuda Teguamdi mana guxam Kristoam subingang teguamdi. Guxamgadi ba hatumingaradi diraxap sibuna manadi. ⁹ Xauna, Urana mogu nga bu ngahatanga rangrang haruangua wa hisangia mugau sibuna ma na lipu longgalo ba Urana bagula ria baru. Lipua tongtongia axamandi yameng haruanga ba namuxinoa ranguaina. ¹⁰ Hatuminganoa hau bing hatata sabungua bagula hatanga Urana xabiangang sabanga rangrang na aningonigo yanamidingdi duwa sabalunia. ¹¹ Alaba sanga mana murunganoa wa waleu sibuna muga mana titi soginganoa, saing libu sok mana Toxoratamona kiria Kristo Yesu oxatanoa. ¹² Baing mana namua tataga rangua xaung mana namua tahatum haringina mana, bing sanga ba tala haxek rangua Urana, ne tamaxuwa te, tali haringina maxa-

nia. ¹³ Binabu ngaxusungang ba, mauxangandi daxap nga mana namua ngahauliang ba, labu ahatum xumana manadiu tai, saing labu ayunga kuboluim hatuminga haringinamau tai. Namua na mauxanganadi ba dahauliang ba axap yaya.

Pol Sabu Ba Epasasdi Daxap Haringingua

¹⁴ Bungina ngahatumia axadi ba, ngagung kigu tuxundi mari Tibura maxania. ¹⁵ Ing sibuna wa lipu longgalo duwa long xaiya xaung titia Tibuding. Ing sibuna libu bakbak longgalo disok. ¹⁶ Ngasabu ba haringia luimdi mana haringingua Aningonoa sina sanga mana ralang sabanga sibuna. ¹⁷ Ngaxusunga bila ba bu Kristo wa hatumingaimia namua na ahatum haringina mana. Baing ina naga, kuboluim murungam sibuna bagula haring bila xai tela oxaxandi diri titi lunia. ¹⁸ Binabu ang gagabu Urana lipuxing longgalo sanga ba axabia xai Kristo kubolung murungam sibuna mana lipudi sabanga sibuna baru, subingan tate. ¹⁹ Baing bagula axabia ba Kristo kubolung murungam sibuna li dali xabianga longgalo. Binabu bila balau Urana ing sibuna bagula baxagi sibuna mang.

²⁰ Taiti Urana yanoa! Mana haringinganoa tuxu oxatanoa maluxu makira ba, sanga ba libu axadi didali sibuna axadi taxusunga manadi, kimbo axadi tahatumiadi xauna. ²¹ Kira lipu sabungam longgalo tataga rangua Kristo Yesu bing taiti yanoa. Kira tagabu lipu longgalo dima kimuya makira bing taiti yanoa bungingbunginalo. Maxung sibuna.

4

Kira Kristo Sangganoa Tawa Taininau

¹ Binabu ngaxusungang haringina ba ahaxa walingaimia sanga mana Urana lipua wagiang ba murunganoa. Nga lipu salak yabanama mana namua ngatuxu Toxoratamona oxatanoa, ngaxusungang bila ba. ² Bing bungingbunginalo atatuang, saing alibu kubolu xaringana mang. Labu atim disala sapku tai, ne nabu riaimdi disina mauxanganoa nang, bing axoxi xaung kuboluim murunga sibunam. ³ Ahaxi ba awa taininau bila Urana Aningonoa tagang ba. Kubolua hatuminga taininau ba, bila waxu goxi kira bu tasok bakbak taininau tawa mosiu rangua kira. ⁴ Kira lipu hatuminga haringinamdi tawa sangga taininau, saing Urana Aningonoa taininau. Bila balau Urana wagiang bu ata rangua mana walinga taininau bagula sina nang kimuya. ⁵ Toxoratamona taininau wa, xaung hatuminga haringinam taininau, xaung taxpang taininau. ⁶ Urana taininau wa. Ina kira longgalo Tibura. Ing sibuna wa etua mana kira longgalo, waxata liwe makira longgalo, saing wa maluxu makira longgalo.

⁷ Ne kira taining tainina taxpang yahangadi sanga mana Kristo tuxu sinak manadi. ⁸ Namua naga Urana Xuanoa harua ba,

“Bungina haing taxa mala eta lo,
xai bixuang bakbak sabanga dalidi ba dima
kimuya mana,

saing sina yahangadi na lipudi.”☆

⁹ (Ne haruangua “haing mala” namuxinoa baru? Taxabiau, haing mala ing ganina te, muga ri ma hawa titia li. ¹⁰ Lipua ri mala bing lipua naga haing mala eta lo sibuna mana sabalunoa, bu libu long longgalo dibaxagi haringingania.) ¹¹ Ina naga mogu lipu teladi ba duwa aposeldi, teladi ba duwa Urana lipuxing suxunguxunguamdi, teladi ba duwa lipu ulek xai baxangan-ganamdi, xaung teladi ba duwa pastodi xaung lipu tubatubaikkamdi. ¹² Mogu adi na bila ba bu daxauxau Urana lipuxindi ba dituxu oxatanoa, bu kira Kristo sangganoa sanga ba tatubu hatumingara haringinia. ¹³ Tatubu mala laing hatumingara taininau, namua na kira long-galo tahatum haringina mana Urana Garanoa, xaung taxabia ina, xaung tasok lipu haringindi hatumingara haringinia, laing tawa sibuna bila Urana muruna mana, bila Kristo baing.

¹⁴ Sup baing bagula tawa bila garadi muli te. Bagula tawa bila rubadi diting kira mala te. Bagula tawa bila yanga yubua kira mauli te. Bagula taxukxugia hatumingaradi te, tayunga tubatubaik xangxana daxap kira mala bila ba te. Bagula haruanga murakkam xaung haruanga languangam daxap kira bila ba te. ¹⁵ Tegu. Bagula taharua haruanga maxunamdi dahatanga murura sibuna mana lipudi. Baing mana axamang longgalo bagula tatubutubu tasok bila Kristo, ina toxona mana sangganoa, sabungua baing.

☆ 4:8 Olaidi (Buk Song) 68:18

¹⁶ Taga kira bu tawa bila waxuwaxundi ditaga sangganoa bu wa sangga taininau. Nabu hataing taining tainina dituxu oxatadingdi, bing sangga tubu saing sok haringina saing sangga hataindi muruding sibuna mading.

Walinga Hauna

¹⁷ Binabu mana Toxoratamona yanoa ngaharua haringina nang ba labu ahaxa walingaimia muli bila Yuda Tegumdiu tai. Ding lipudi hatumingadingdi dahasuxi sibuna. ¹⁸ Xabiangadingdi dilaba saing duwa halianga mana walingua Urana sina, namua na hatumingadingdi diraxap namua na hatumingadingdi diriba ding. ¹⁹ Doxola memeya mana kuboludinga. Sup baing. Binabu diyunga ding mala mana kubolua dahaxi mana dahali mauli mana kubolu musunam xangxana bila komadi. Murungadinga subingan tate.

²⁰ Ning ang ba axap tubatubaingua mana Kristo bila ba te. ²¹ Maxung sibuna alungu naxuyanganoa saing axap tubatubainga mana, sanga mana haruanga maxunama ma rangua Yesu. ²² Tubatubainga mana walingaim muganga axap bing asauya kuboluim mugangadi. Walingaim mugangua tuxu murak mang, libu murunganoa mang, hanggalangiang bila ba. ²³ Hatata bing ayunga Urana xugia hatumingaimdi disok hauna. ²⁴ Bing asau walingaim haunua bu asok lipuadi Urana tongtongiang bu awa bila ina. Walinga ba mogungandi bing kubolu maringing sibuna xaung sigixingang sibuna.

²⁵ Binabu bing ang taining tainina asuya kubolu murakkam, aharia maxuna na riaimdi, namua na kira longgalo tawa hataindi mana sangga taininau. ²⁶ “Nabu atim disala, bing labu alibu kubolu dianau tai.”[☆] Labu axai atim salianoa mala laing xaidaba riu tai. ²⁷ Baing labu asina ganangana na xaungadi yanamidinga bu tuxu oxatanau tai. ²⁸ Lipu hanaunggama bing labu hanai muliu tai. Ne waxata, tuxu oxata xai mana ing sibung rimandi, bu xalingina bu ulia lipuadi diraxap.

²⁹ Labu suxunguimdi dibuyau tai. Tegu. Baraxing baraxinta aharia manadi bing daharingia lipudi, daxai manadi, bu haruangaima hauli lipu gaxarea dilungu. ³⁰ Baing labu alibu Urana Aningonoa ayanganau tai. Ina mogungua Urana ta mang ba hatanga ba ang lipuxindi. Mogungua ba wa laing xaidaba Urana sahi oxatanoa mana gim lipuxindi muli. ³¹ Bing asuya kubolu longgalo bila li: atim didoa, atim disala, agamia, aharia yabina, ahanggalangia riaimdi yadingdi, xaung kubolu longgalo dahanggalangia teladi. ³² Bing alibu kubolu xai mang xaung ausingang. Ayunga kuboluim diandi liwe mang, bila Urana yunga kuboluim diandi namua na ataga rangua Kristo.

5

¹ Binabu bing asu mana Urana king babundi mana kuboluim longgalo, namua na ang garandi murung sibuna mang. ² Xauna, ahaxa kubolu murungam sibunia, bila Kristo murung sibuna

---

[☆] **4:26** Olaidi (Buk Song) 4:4

makira saing yungaina ba mati makira, sok bila hananianga saminam libu Urana yaha.

³ Labu alibu kubolu miaxuama mongau tai, kimbo labu alibu kubolu musunam mongau tai, kimbo kubolu samoyanau tai. Labu asina ganangang kaxuketa na kuboluadi ba liwe manggu tai, nam naxuyanganoa oti maui. Namua na kuboluadi ba sanga mana Urana lipuxing maringindi te. ⁴ Xauna, labu aharia buyamanau tai, labu aharia olangu tai, xaung labu asigisigi aharia halinga bila bau tai. Kuboluadi ba yabadinga rangua kira Urana lipuxindi te. Tegu. Bing aharia xai sibuna na Urana. ⁵ Haruanga baguli maxung sibuna: Lipu gaxarea libu kubolu miaxuama kimbo kubolu musunama bagula xap walinga Kristo Urana tang Yonggaxidingia te. Lipu kubolu samoyana xauna bagula xap te, namua na lipua na bila ba lipu babu sabunganam. ⁶ Amaxania xai, nam lipu tela languang mana haruanga olang, namua na kuboluadi na bila ba daxap Urana ating salianoa ma mana lipu dudunamdi. ⁷ Binabu labu ataga rangua lipuadi na bila bau tai.

⁸ Namua na muga awa labiania, ning hatata awa luliania namua na ataga rangua Toxoratamona. Binabu ahaxa bila gara lulianamdi. ⁹ Namua na luliang aningona bing: kubolu xai xangxana, kubolu maringindi xaung kubolu maxunamdi. ¹⁰ Bing asai mana kubolu baruamtadi dilibu Toxoratamona yaha. ¹¹ Kubolu labianamdi aningoding te. Labu alibudiu tai. Tegu. Ahatangadi masok sabasabia bu lipudi daxabia ba didoa. ¹² Namua na kuboluadi

lipu labianamdi dilibudi hisangia, memeyara ba tanaxuya monga manadi. ¹³ Ning lulianoa saxaxangia axamang longgalo bu disok sabasabia, ¹⁴ namua na lulianoa hatanga axamang longgalo bu lipudi dibagudi. Namua naga daharua ba,

“Ung lipu kinungam, umesa!
 Umesa muli mana matiyua,
 saing Kristo bagula saxaxangiaung.”

¹⁵ Binabu amaxania mana haxangaimdi. Labu alibu kuboluadi lipu kakahandi dilibudiu tai. Tegu. Alibu kuboluadi lipu xabianga maringinamdi dilibudi. ¹⁶ Amaxania xai mana xaidap taining tainina, nam disup olang. Alibu oxata xai manadi, namua na xaidap hatatamdi didoa. ¹⁷ Binabu labu asok lipu kakahandiu tai. Tegu. Axap xabianga bu axabia Toxoratamona murunganoa baru. ¹⁸ Labu anung wain laing kakahaimgu tai. Alaba xaiang mana kuboluadi dahanggalangia walingaimdi. Ning ayungang ba abaxagi mana Urana Aningonoa. ¹⁹ Aharua nang xaung olaidi duwa Olaidi Xailongidingia, olaidi sabungua daxabiadi xaung olaidi Urana Aningonoa xapdi masok hatumingaimia. Awaya suxunguimia xaung hatumingaimia na Toxoratamona. ²⁰ Baing bungingbunginalo aharua xai sibuna mana axamang longgalo na Tibura Urana mana Toxoratamona kiria Yesu Kristo yanoa.

²¹ Bing awa hawa mang taining tainina ba ahatanga ba aiti Kristo yanoa.

Neng Mondi Haruangadinga

²² Ang haing mana, bing awa hawa mana ayuaimdi, bila awa hawa mana Toxoratamona. ²³ Namua na hainga ayuana wa toxonoa bila Kristo wa sabunga toxonoa. Sabunga bing sangganoa, saing ina wa Lipuxiding Xabinga Muliama. ²⁴ Bila sabungua wa hawa mana Kristo, bila balau bing haingdi duwa hawa mana ayuadingdi mana axamang longgalo.

²⁵ Ang lup mana, bing muruim sibuna mana hainimdi, bila Kristo murung sibuna mana sabungua saing yunga ing sibuna ba mati mana. ²⁶ Libu bila ba bu libu lipu sabungamdi duwa iniadi, bu libudi duwa sigixinga bungina damiadi langia xaung Urana Xuania. ²⁷ Libu bila ba bu bungina guguniadi mala ranguaina bagula duwa sabunga gumangina duwa iniadi, doxola mana hataing musun tela, kimbo hataing maxukixukingana, kimbo hataing tela doa monga. Duwa maringing sibuna, doxola mana kubolu diang longgalo. ²⁸ Bila balau bing lupdi muruding sibuna mana hainidingdi bila muruding mana ding sibuding sanggadingdi. Lup gaxarea murung sibuna mana haininoa bing murung sibuna maina. ²⁹ Namua na lipu tela hauxang sibuna mana ing sibung sangganoa te. Ne haxang saing wasa mana, bila Kristo wasa mana sabungua. ³⁰ Namua na kira sabungua tawa sanggang hataindi. ³¹ “Mana namua baguli lup tela bagula yunga baungtibundi saing taga rangua haininoa, baing tang disok lipu taininau.”[☆] ³² Haruanga li namuxinoa hisa sibuna. Ning

---

☆ 5:31 Unggutinga (Stat) 2:24

ngabaxanga mana Kristo xaung sabungua. ³³ Ne ang ba, ang taining tainina bing muruim sibuna mana hainimdi bila muruim sibuna mang, saing ang haingdi bing awa hawa mana ayuaimdi.

6

Garadi Digabu Baudingtibudingdi Haruangadinga

¹ Gara mana, ataga rangua Toxoratamona. Binabu bing asu mana bauimtibuimdi haruangadinga, namua na kubolua li maring. ² “Uwa hawa mana baumtibuimdi.”✧ Hanaunaunga ba mugamugangama Urana sigi haruanga tela hau ba mana. ³ Guxaminganoa bila li: “bu walingama bagula xai, saing bagula uwa maxaxaya titia li.”✧ ⁴ Ang gara tibuna mana, labu ayu garaimdi laing atidingdi disala manggu tai. Tegu. Bing awasa manadi ahamaringiadi xaung atubatubadi sanga mana Toxoratamona murunganoa.

Lipu Oxata Olanggandi Digabu Lipu Haringindi Haruangadinga

⁵ Ang lipu oxata olanggam mana, bing asu mana lipuxim haringindi duwa titia li haruangadinga, saing awa hawa manadi asina yaya nadi. Alibu bila ba xaung hatumingaim taininau, bila asu mana Kristo haruanganoa. ⁶ Labu asu mana haruangadinga bu libu diyaha bungina dibaguang ing ganinau tai, ning bila Kristo lipuxing oxatamdi bing alibu Urana murunganoa

---

✧ **6:2** Hanaunaunga (Lo) 5:16 ✧ **6:3** Hanaunaunga (Lo) 5:16

xaung hatumingaim longgalo. ⁷ Atuxu oxatadingdi xaung hatumingaim longgalo, bila atuxu Toxoratamona oxatanoa, bila atuxu lipudi oxatadingdi te. ⁸ Namua na axabia ba Toxoratamona bagula haxuya lipu longgalo mana kubolu xai baruamtadi dilibudi, heku ina lipu oxata olanggama kimbo lipua wasa mana ing sibung walinganoa.

⁹ Baing ang lipu haringina mana, bing alibu kubolu taininau mana lipuxim oxata olanggamdi. Labu alibudi dimaxuwa xaung aharia yabina nadiu tai, namua na axabia ba ang xaung ding Lipuxim Haringing taininau wa long xaiya, saing libu hasusu mana lipu longgalo.

Tali Haringina Bila Lipu Haungingamdi

¹⁰ Haruangagua ma xung la li. Bing ali haringina namua na ataga rangua Toxoratamona, saing axap haringinga haringingang sabangia. ¹¹ Bing asau axamang haungingam longgalo Urana sinadi nang, bu sanga ba ali haringina bu asoxauti xaungadi yanamidinga muragindi tuxudi mang. ¹² Namua na malimalira wa rangua lipudi te, ne malimalira wa rangua aningoningodi ding haringingadingdi, wa rangua aningoningodi yading sabangadi, wa rangua xaunga daxap yayadi etua mana titi labianamga li, xaung wa rangua aningonigo diandi duwa sabalunia. ¹³ Mana namua naga bing asau Urana xalinging haungingam longgalo, bu bungina xaidap dianama ma, sanga

ba ali haringina ba ahaunggana. Baing bungina haungingua sup, bing bagula ali haringinauyu. ¹⁴ Binabu ali haringina xaung waxu haruanga maxunama agoxi wagigia ulemia. Baing asau kubolu maringinama bu soxauti mang bila imang ainggam soxauti mana lipu haungingam ringringinoa. ¹⁵ Bing ali haringina xaung haringingua ma rangua ulek xaiyua mana Urana kubolung gamogamu mosiama, bu axauxau masup ba. Asau kubolua ba kimia bila xai sanggandi. ¹⁶ Xaung axadi ba, bing asoxautiang xaung hatuminga haringina bila xai hataing soxautinganama, bu sanga ba aung xaunga yanamiding gulung yapkam longgalo mati. ¹⁷ Baing ahatum muli ba Urana xap kang muli, binabu asau xabianga baguba bila muxup ain haungingam. Baing axap atuxu Urana haruanganoa bila waxang sabanga ma rangua Aningonoa. ¹⁸ Baing bungingbunginalo asabusabu Aningong haringingania xaung sabunga xaung xusunganga xangxana. Bungina alibu bila ba bing amaxania saing asabu ba Urana hauli lipuxing longgalo, ayunga kubolua bau tai.

¹⁹ Baing asabu manga xauna. Asabu ba bunging bungina ngabaxanga bing Urana bagula sina haruangua nanga, bu sanga ba ngaxola mana maxuwangua, ngabaxanga hatuminga hisangama mana ulek xaiyua bila ba. ²⁰ Ngabaxanga Kristo suxungunoa. Soxo nga ma mana oxata ba. Ne namua naga ngawa salak yabania. Binabu ngabo ba asabu ba ngaxola mana maxuwangua, ngabaxanga bila ba, sanga mana Urana murunganoa.

Haruanga Kimuam

²¹ Tikikas, riara murura sibuna mana xaung lipu oxatama tuxu Toxoratamona oxatanoa haringina, bagula balang mana axamang longgalo, bu sanga ba ang xauna bagula axabia rungingagua la li xaung ngaraxata. ²² Ngasoxi mala ranguang mana namua naga, bu sanga ba axabia ba am gawa baru, xaung bu haringiang.

²³ Ngasabu ba Urana Tibura xaung Toxoratamona Yesu Kristo bagula libuang riamamdi gamoimdi duwa mosiu. Baing ngasabu ba hauliang ba ang muruim sibuna mang xaung ahatum haringinauyu mana Kristo. ²⁴ Ngasabu ba Toxoratamona kiria Yesu Kristo atin dimoti mang longgalo gaxarea muruding sibuna mana xaung kubolu subingang teguam.

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-11-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65